

Problem granicy międzypaństwowej w stosunkach ukraińsko-białoruskich

DOI: 10.15290/sp.2023.31.07

Abstrakt Temat granicy ukraińsko-białoruskiej był i pozostaje problematyczny. Na jej przykładzie można zobaczyć złożoność i niejednoznaczność stosunków dwustronnych między Ukrainą a Białorusią. W artykule zwrócono uwagę, że problematyka delimitacji i demarkacji granicy państwowej Ukrainy i Białorusi po ogłoszeniu niepodległości stała się jedną z kluczowych kwestii w stosunkach obu państw. Na podstawie analizy destruktywnych czynników na granicy ukraińsko-białoruskiej autor wskazuje jej konfliktogeny potencjał.

Słowa kluczowe granica ukraińsko-białoruska, zagrożenia, delimitacja, demarkacja, bezpieczeństwo

Abstract The issue of the Ukrainian-Belarusian border has been and continues to be problematic. This example demonstrates the complexity and ambiguity of bilateral relations between Ukraine and Belarus. The article highlights that the delimitation and demarcation of the state border between Ukraine and Belarus, following their declaration of independence, has become a crucial matter in the relations of both countries. Based on the analysis of destructive factors on the Ukrainian-Belarusian border, the author notes the potential for conflict in this direction.

Key words Ukrainian-Belarus border, threats, delimitation, demarcation, security

Zarys problemu

Stosunki ukraińsko-białoruskie cechuje dobrosąsiedzki i bezkonfliktowy charakter współistnienia narodów ukraińskiego i białoruskiego oraz brak istotnych konfliktów w przeszłości i pamięci historycznej. Jednak niejednoznaczność stosunków międzypaństwowych na obecnym etapie oraz częste wzajemne odrzucanie wewnętrznych realiów politycznych, prowadzą do sytuacji, w której strony przez długi czas pozostają odwrócone do siebie plecami. Różne orientacje polityki zagranicznej, gdy stosunki dwustronne są uzależnione od relacji wielostronnych w regionie, nie sprzyjają konstruktywnemu dialogowi, ponieważ Ukraina i Białoruś są często zmuszone występować w roli adwokatów swoich sojuszników. Taki stan rzeczy przez lata komplikował relacje pomiędzy państwami, a hybrydowość współczesnych relacji ukraińsko-białoruskich powodowała nieporozumienia i napięcia po obu stronach granicy. Wymownym przykładem tej sytuacji stał się największy od lat kryzys w stosunkach między Kijowem a Mińskiem w sierpniu 2020 r. Co więcej, oba państwa zaczęły postrzegać się nawzajem jako potencjalne zagrożenie.

Z jednej strony – słyszeliśmy wypowiedzi Aleksandra Łukaszenki o zagrożeniu z południa. Z drugiej – władze ukraińskie obawiały się rozszerzenia obecności wojskowej Rosji w Białorusi i procesów integracyjnych w ramach Państwa Związkowego. Tym samym, aktywne zbliżenie Rosji z Białorusią stwarzało potencjalne zagrożenie również na granicy ukraińsko-białoruskiej. Były Ambasador Nadzwyczajny i Pełnomocny Ukrainy na Białorusi Roman Bezsmertny w 2021 r. stwierdził, że sytuacja na granicy z Białorusią, zwłaszcza na Polesiu, tylko oficjalnie wygląda na spokojną, ponieważ geopolitycznie ta część granicy ukraińskiej jest najmniej chroniona¹. W związku z tym, całkiem naturalne jest, że w latach istnienia Ukrainy i Białorusi jako niepodległych państw, temat wspólnej granicy okresowo pojawiał się w przestrzeni medialnej i tworzył trudności w nawiązaniu konstruktywnego dialogu.

Celem artykułu jest analiza tematu pogranicza ukraińsko-białoruskiego od okresu uzyskania niepodległości do współczesności. Niniejszy tekst jest próbą pokazania, że problemy i destrukcyjne zjawiska obserwowane współcześnie wzdłuż wspólnej granicy Ukrainy i Białorusi mają głębokie przyczyny i przesłanki, które spowodowały powstanie napięć.

Kwestia granicy ukraińsko-białoruskiej w stosunkach dwustronnych

Do kluczowych kwestii w stosunkach ukraińsko-białoruskich zalicza się, między innymi, doprowadzenie do finału porozumień prawnych w sprawie uznania granicy białorusko-ukraińskiej².

Już od lat dziewięćdziesiątych problemy związane z delimitacją i demarkacją granicy państwowej utrudniały współpracę, powodowały niespójności w działaniach służb granicznych, spowalniały proces rozwoju infrastruktury, przyczyniały się do nasilenia przemytu i nielegalnych migrantów³. Ponieważ w czasach istnienia ZSRR pomiędzy republikami istniały tylko granice administracyjne, w związku z procesami dezintegracji powstał problem ustanowienia granicy między Ukrainą a Białorusią. Po raz pierwszy granicę między republikami sowieckimi uznano w *Porozumieniu o granicach między USRR a BSRR* z 12 XII 1990 r. Formalnie granica ukraińsko-białoruska istnieje od rozpadu Związku Radzieckiego, a prawnie Rada Najwyższa Białorusi uchwałą z 11 VI 1993 r. ustaliła status granicy państwowej z Ukrainą. Następnie granica ukraińsko-białoruska została uregulowana umową między Białorusią

¹ *Кордон України з Білоруссю: чи є загроза з того боку*, <https://www.dw.com/uk/kordon-ukrainy-z-bilorusiiu-chy-ye-zahroza-z-toho-boku-video/a-58095620>.

² Leszczenko 2010, s. 159, 173.

³ Засадко 2009, s. 270–274; Szeptycki 2006, s. 12.

a Ukrainą *O przyjaźni, dobrym sąsiedztwie i współpracy* z 17 VI 1995 r. Wówczas zadanie polegało na delimitacji i demarkacji granicy, gdyż granice administracyjne między republikami związkowymi nie spełniały standardów granicy państwowej. Jednocześnie, od lat dziewięćdziesiątych kwestie związane z delimitacją i demarkacją granicy państwowej utrudniały współpracę. Nieprzypadkowo umowę o granicy państwowej między Ukrainą a Białorusią podpisano dopiero 12 maja 1997 r. Dla porównania podobna *Umowa o granicy ukraińsko-polskiej* została podpisana w 1993 r., a między Ukrainą a Rosją w 2003 r.

Kwestia wspólnej granicy była wykorzystywana przez władze białoruskie jako narzędzie politycznego oddziaływania na Ukrainę. Na przykład strona białoruska odmówiła ratyfikacji *Traktatu o granicy państwowej* podpisanego w 1997 r. Białorusini zażądali wówczas uznania i spłaty długu publicznego Ukrainy w wysokości ponad 100 mln USD, który przez długi czas nie był uznawany przez stronę ukraińską. Strona białoruska połączyła dwie kwestie, które w zasadzie nie mogły być powiązane⁴. Tym samym, wykorzystując sprawę granicy do celów politycznych, władze białoruskie postrzegały ją jako swojego rodzaju kartę przetargową, co negatywnie wpływało na rozwój infrastruktury granicy ukraińsko-białoruskiej i nie sprzyjało konstruktywnemu rozwojowi stosunków dwustronnych.

Oprócz aspektów ekonomicznych, które stały za trudnościami w rozwiązaniu tego problemu, pojawiły się także polityczne. Ukraińscy eksperci i analitycy skłonni są sądzić, że wynikało to z uzależnienia Białorusi od Rosji, która wywierając presję na przywódców białoruskich w celu demarkacji granicy, utrudniała integrację Ukrainy z UE i NATO, ponieważ sprawa ustalonej granicy to jedno z kryteriów członkostwa w Unii Europejskiej.

Jeszcze jednym nierozwiązanym od dłuższego czasu problemem pozostaje sprawa białoruskiego złoza kredowego „Khotislavskie”, położonego w pobliżu granicy z Ukrainą. Jego zagospodarowanie, zdaniem naukowców, ma negatywny wpływ na ekologię jezior szackich i jest przedmiotem dyskusji między ekologami z obu stron⁵. Ponadto Ukraina zarzuca stronie białoruskiej naruszenie szeregu konwencji międzynarodowych zakazujących działań mogących prowadzić do negatywnych zmian w środowisku, w szczególności Konwencji o ocenach oddziaływania na środowisko w kontekście transgranicznym. Tym samym, temat złoza chocisławskiego od wielu lat był przedmiotem konfrontacji informacyjnej mediów ukraińskich i białoruskich, zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym.

⁴ Україна визнала борг перед Білоруссю, <https://www.unian.ua/economics/finance/370250-ukrajina-viznala-borg-pered-bilorussyu.html>.

⁵ У Білорусі вважають, що розробка Хотиславського кар'єру не впливає на обміння Свіття, <https://www.volynnews.com/news/all/u-bilorusi-vvazhaiut-shcho-rozrobka-k-hotyslavskoho-karyeru-ne-vplyvaye-na/>.

Równolegle rozwijały się ramy prawne dotyczące kwestii wspólnych granic. 30 VII 2014 r. w Czernihowie odbyła się uroczystość podpisania porozumienia między Gabinetem Ministrów Ukrainy a Rządem Republiki Białoruś w celu zatwierdzenia rozporządzenia w sprawie demarkacji granicy państwowej między Ukrainą a Republiką Białoruś. Później, 26–27 VI 2018 r. w Łucku, podczas posiedzenia wspólnej ukraińsko-białoruskiej komisji ds. demarkacji, strony zatwierdziły długoterminowy plan demarkacji granicy państwowej między Ukrainą a Republiką Białorusi, który był planowany na lata 2018–2026. A już w lipcu 2021 r. pojawiła się informacja, że Ukraina i Białoruś prawie zakończyły demarkację granicy państwowej na całej jej długości⁶.

Wspólna granica a wojna rosyjsko-ukraińska

Sprawa wspólnej granicy nabrała większego znaczenia po inwazji Rosji na Ukrainę w 2014 roku. Odtąd ten temat był wielokrotnie dyskutowany na najwyższym szczeblu politycznym. Zwłaszcza podczas wizyty pełniącego obowiązki Prezydenta Ukrainy, Przewodniczącego Rady Najwyższej Oleksandra Turczynowa w Mińsku 29 III 2014 r. Podczas spotkania Aleksandr Łukaszenka dawał gwarancje bezpieczeństwa i zapewniał, że „nasze granice nie są granicami podziału, ale przyjaźni”⁷. Ten temat również został poruszony w 2017 r. podczas spotkania Prezydentów Ukrainy i Białorusi. Petro Poroszenko wyraził przekonanie, że „granica ukraińsko-białoruska była, jest i zawsze będzie granicą przyjaźni, dobrego sąsiedztwa i rzetelnego partnerstwa. Granicą pokoju. I nikt i nigdy Ukrainy i Białorusi nie skłóci”⁸. Natomiast Aleksandr Łukaszenka zapewniał, że „terytorium Białorusi nigdy nie zostanie użyte przeciwko Ukrainie, a granica ukraińsko-białoruska nigdy nie będzie granicą wojny”⁹. W ten sposób Łukaszenka zapewnił sobie status gwaranta nienaruszalności granicy ukraińsko-białoruskiej i obiecał, że wojska rosyjskie nie wejdą na Ukrainę z terytorium Białorusi. Mimo to podczas wojny rosyjsko-ukraińskiej pojawiały się oświadczenia prezydenta Białorusi o przrzucaniu broni i osób uzbrojonych przez granicę białorusko-ukraińską: „Nie wysyłajcie nam więcej

⁶ Україна і Білорусь завершили демаркацію сухопутного кордону, <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/27/новина/polityka/ukrayina-bilorus-zavershyly-demarkacziyu-suxoputnoho-kordonu>.

⁷ Важно, что с территории Беларуси никогда не будет агрессии на территорию Украины, <https://belarus.mfa.gov.ua/ru/news/20875-vazhливо-shho-z-teritoriji-bilorusi-nikoli-ne-bude-agresiji-na-teritoriju-ukrajini>.

⁸ Президент: Лінія Київ–Мінськ – це вісь добра, дружби й миру, <https://belarus.mfa.gov.ua/ru/news/56760-prezident-linija-kijev-minsketo-osy-dobra-druzhby-i-mira>.

⁹ Петро Порошенко. Українсько-білоруський кордон ніколи не стане кордоном війни, <https://mobile.twitter.com/poroshenko/status/888385891764494336?lang=bg>.

bojowników. Już jesteśmy zmęczeni zatrzymywaniem ich na granicy – z granatami, bitami, pistoletami, amunicją”¹⁰. W ten sposób białoruska propaganda zaczęła rozpowszechniać komunikaty o przenikaniu z Ukrainy grup bojowników i ukraińskich radykałów na terytorium Białorusi¹¹. O Ukrainie wspomina się także w wiadomościach o zatrzymaniu grup anarchistycznych na terytorium Białorusi w pobliżu granicy z Ukrainą oraz w związku z przejmowaniem arsenałów z bronią, gdy próbowały je przenieść na Białoruś¹². Pomimo zakwestionowania przez ukraińską służbę graniczną oświadczeń białoruskich polityków o strumieniach kontrabandy broni z terytorium Ukrainy, Łukaszenka osobiście oskarżył prezydenta Ukrainy Wołodymyra Zełenskigo o szkolenie bojowników, dostarczanie broni i materiałów wybuchowych na terytorium Białorusi¹³.

Problem granicy ukraińsko-białoruskiej po kryzysie politycznym w Białorusi 2020 r.

Konsekwencje kryzysu politycznego 2020 r. w Białorusi spotęgowały nieporozumienia między państwami. Od tego okresu ukraińscy i białoruscy pogranicznicy rozpoczęli służbę w trybie wzmocnionym. Władze Ukrainy i Białorusi zaczęły postrzegać się wzajemnie jako potencjalne zagrożenie dla bezpieczeństwa, czemu towarzyszyły podejrzenia o prowokacje na wspólnej granicy. W tym czasie rozpoczęto aktywną kampanię informacyjną wokół sytuacji na pograniczu, co było spowodowane stopniową radykalizacją retoryki Łukaszenki oraz rosnącą liczbą informacji na temat nieporozumień na granicy

¹⁰ Лукашенко призвал Украину „не подбрасывать боевиков” Беларуси, <https://www.dw.com/ru/лукашенко-призвал-украину-не-подбрасывать-боевиков-беларуси/a-18775540>.

¹¹ „Тротил протеста” – как банда Автуховича хотела взорвать страну, https://www.tvr.by/news/obshchestvo/trotill_protesta_kak_banda_avtukhovicha_khotela_vzorvat_stranu_10_02/?sphrase_id=1882242.

¹² Госпогранкомитет: вблизи украинской границы задержаны четверо анархистов с оружием, <http://www.ctv.by/gospogrankomitet-vblizi-ukrainskoj-granicy-zaderzhany-chetvero-anarhistov-s-oruzhiem>. За участие в преступной организации к уголовной ответственности привлечены анархисты, https://www.tvr.by/news/obshchestvo/za-uchastie_v-prestupnoy-organizatsii_k-ugolovnoy-otvetstvennosti-privlecheny-anarhisty/?sphrase_id=188224; МВД сообщило о задержании брестских анархистов из международной преступной организации, https://www.tvr.by/news/obshchestvo/mvd-soobshchilo_o-zaderzhanii-brestskikh-anarkhistov_iz_mezhdunarodnoy-prestupnoy-organizatsii/?sphrase_id=188035; Правоохранители задержали брестских анархистов из международной преступной организации, <http://www.ctv.by/novosti-bresta-i-brestskoy-oblasti/pravoohraniteli-zaderzhali-brestskikh-anarhistov-iz-mezhdunarodnoy>.

¹³ Лукашенко обвинил Зеленского в подготовке боевиков и поставках оружия в Беларусь, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2021/08/9/7303217/>.

ukraińsko-białoruskiej, zsynchronizowaną z pogorszeniem stosunków międzypaństwowych i rosnącą zależnością białoruskiego władcy od Rosji.

Jeszcze jednym zdarzeniem medialnym, które świadczyło o niestabilności zarówno w stosunkach międzypaństwowych, jak i wokół problemu granicy ukraińsko-białoruskiej, było masowe zgromadzenie pielgrzymów chasydzkich próbujących przedostać się z Białorusi na Ukrainę na przejściach granicznych. Pomimo że wspomniane wydarzenia miały miejsce w warunkach zamkniętych granic i ograniczeń kwarantannowych, władze białoruskie stworzyły warunki dla tranzytu pielgrzymów na Ukrainę. Reakcją na te działania był komunikat Kancelarii Prezydenta Ukrainy, który wezwał „białoruskie władze do zaprzestania tworzenia dodatkowych napięć na granicy z naszym państwem i nierozpowszechniania fałszywych zachęcających oświadczeń dla pielgrzymów”¹⁴. W tym kontekście warto także wspomnieć o oświadczeniu Państwowego Komitetu Granicznego Republiki Białorusi o ostrzale białoruskiego przygranicznego znaku z terytorium Ukrainy, po którym Komitet Śledczy Republiki Białoruś wszczął sprawę karną dotyczącą uszkodzenia znaku z herbem państwowym na granicy z Ukrainą w związku z artykułem dotyczącym pohańbienia symboli państwowych¹⁵.

Jednocześnie aktywnie rozwijała się białorusko-rosyjska współpraca wojskowa. Aleksandr Łukaszenka zapowiedział utworzenie w Baranowiczach centrum szkolenia bojowego Sił Powietrznych Białorusi i Rosji. Trzeba przypomnieć, że ośrodek w Baranowiczach był zasadniczo bazą wojskową Rosji na Białorusi, na której znajdowały się rosyjskie samoloty, pełniące dyżur bojowy i ochronę wspólnych granic powietrznych Państwa Związkowego. W związku z tym i faktem pogarszających się stosunków dwustronnych, w interpretacji władz białoruskich, Ukraina stała się centrum prowokacji przeciwko Białorusi i potencjalnym źródłem niestabilności. Z drugiej strony, ukraińskie kierownictwo postrzegało Białoruś przede wszystkim jako sojusznika Rosji. Dowodem na to były słowa ministra spraw zagranicznych Ukrainy Dmytra Kuleby, że „jeśli Rosja w takiej czy innej formie wchłonie Białoruś, otrzymamy kolejne 1000 km zagrożenia dla suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy”. W tym samym kontekście interpretowano doniesienia niektórych ukraińskich mediów o zamiarach władz białoruskich stworzenia wspólnych punktów wywiadowczych na granicy z Ukrainą, w których rzekomo miałyby znajdować się rosyjski sprzęt wywiadowczy i rosyjski personel wojskowy¹⁶.

¹⁴ *Щодо ситуації з хасидами на українсько-білоруському кордоні*, <https://www.president.gov.ua/news/shodo-situaciyi-z-hasidami-na-ukrayinsko-biloruskomu-kordoni-6366.1>

¹⁵ *Белорусский погранзнак обстреляли с территории Украины*, <https://gpk.gov.by/news/gpk/122575/>.

¹⁶ *Білорусь створить з Росією спільні розвідувальні пункти на кордоні з Україною (Документ)*, https://aspi.com.ua/news/politika/bilorus-stvorit-z-rosieyu-spilni-rozviduvalni-punkti-na-kordoni-z-ukrainoyu-dokument?fbclid=IwAR2_luB5McVGFu23JXAE0ky-b4pTYKJKVH5dFuJo0VF4A9QllQVz-nvQ3DJg#gsc.tab=0.

Rozwijając konfrontację informacyjną z oświadczeniem o próbie użycia przez dywersantów broni ukraińskiej do wysadzenia 43 węzła komunikacyjnego Marynarki Wojennej Rosji „Wilejki” znajdującego się na Białorusi, Aleksandr Łukaszenka ogłosił rozkaz zablokowania wspólnej granicy z Ukrainą i poinformował Władimira Putina o tym incydencie. Tymczasem Ukraińska Służba Graniczna jednocześnie informowała, że „nie otrzymała od strony białoruskiej żadnego oficjalnego komunikatu potwierdzającego oświadczenie o «zamknięciu granicy» z Ukrainą”. Takim oskarżeniom towarzyszyły protesty dyplomatyczne ze strony ukraińskiej i wyrażanie nadziei, że północna granica pozostanie bezpieczną przestrzenią¹⁷.

Zatwierdzenie w listopadzie 2021 r. przez Białoruś i Rosję wspólnej doktryny wojskowej Państwa Związkowego stało się nowym etapem nie tylko w zbliżeniu międzypaństwowym, ale także podważyło wcześniejsze gwarancje Aleksandra Łukaszenki dotyczące bezpieczeństwa granicy ukraińsko-białoruskiej. W szczególności dokument przewidywał realizację skoordynowanej polityki wojskowej, współpracę w zakresie budowy i rozwoju sił zbrojnych, wzrost poziomu koordynacji i wyszkolenia bojowego oraz wzajemne korzystanie z obiektów infrastruktury wojskowej. Tym samym, biorąc pod uwagę politykę władz rosyjskich wobec Ukrainy, przyjęcie przez Rosję i Białoruś wspólnej doktryny wojskowej było potencjalnym zagrożeniem dla państwa ukraińskiego. Takie intencje wskazywały na możliwy wspólny białorusko-rosyjski sojusz wojskowy przeciwko Ukrainie oraz na to, że granica ukraińska jest postrzegana jako nowa linia frontu, a Ukraina jako kierunek konfrontacji militarnej.

Wnioski

Podsumowując, możemy odnotować, że wśród destrukcyjnych czynników, które przyczyniły się do powstania napięcia na granicy ukraińsko-białoruskiej, można wyróżnić:

- upolitycznienie problemu granicy przez stronę białoruską;
- poważny kryzys w stosunkach ukraińsko-białoruskich;
- tworzenie przez stronę białoruską ataków informacyjnych i propagandowych na temat niestabilności na granicy;
- sztuczne tworzenie przez władze białoruskie ośrodków niestabilności na granicach z krajami sąsiednimi;
- rozwój rosyjsko-białoruskiej współpracy wojskowej oraz integracji w ramach Państwa Związkowego.

¹⁷ „Зброя надходить з України в Білорусь”. Лукашенко доручив повністю перекрити кордон, <https://suspilne.media/144308-lukasenko-doruciv-povnistiu-perekriti-kordon-z-ukrainou/>.

Bibliografia

- Leszczenko L. (2010), *Relacje białorusko-ukraińskie w kontekście Partnerstwa Wschodniego*, „Wschodnioznawstwo” 4, s. 159–173, <https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Wschodnioznawstwo/Wschodnioznawstwo-r2010-t4/Wschodnioznawstwo-r2010-t4-s159-173/Wschodnioznawstwo-2010-t4-s159-173.pdf>.
- Szeptycki A. (2006), *Stosunki między Ukrainą i Republiką Białorusi: uwarunkowania, stan, perspektywy*, „Materiały Studialne PISM” 1, s. 4–24.
- Белорусский погранзак обстреляли с территории Украины, <https://gpk.gov.by/news/gpk/122575/>.
- Білорусь створить з Росією спільні розвідувальні пункти на кордоні з Україною (Документ), https://aspi.com.ua/news/politika/bilorus-stvorit-z-rosieyu-spilni-rozvidualni-punkti-na-kordoni-z-ukrainoyu-dokument?fbclid=IwAR2_luB5McVGFu23JXAE0kyb4pTYKJ-KVH5dFuJo0VF4A9QllQVz-nvQ3DJg#gsc.tab=0.
- Важно, что с территории Беларуси никогда не будет агрессии на территорию Украины, <https://belarus.mfa.gov.ua/ru/news/20875-vazhivo-shho-z-teritoriji-bilorusi-nikoli-ne-bude-agresiji-na-teritoriju-ukrajini>.
- Госпогранкомитет: вблизи украинской границы задержаны четверо анархистов с оружием, <http://www.ctv.by/gospogrankomitet-vblizi-ukrainskoy-granicy-zaderzhany-chetvero-anarhistov-s-oruzhiem>.
- За участие в преступной организации к уголовной ответственности привлечены анархисты, https://www.tvr.by/news/obshchestvo/za_uchastie_v_prestupnoy_organizatsii_k_ugolovnoy_otvetstvennosti_privlecheny_anarkhisty/?sphrase_id=188224.
- Засадко В. (2009), *Проблеми ратифікації договору про українсько-білоруський кордон: перешкоди на шляху до євроінтеграції. Стратегічні пріоритети*. – № 1(10). С. 270–274.
- „Зброя надходить з України в Білорусь”. Лукашенко доручив повністю перекрити кордон, <https://suspilne.media/144308-lukasenko-doruciv-povnistu-perekriti-kordon-z-ukrainou/>.
- Кордон України з Білоруссю: чи є загроза з того боку, <https://www.dw.com/uk/kordon-ukrainy-z-bilorusiu-chy-ye-zahroza-z-toho-boku-video/a-58095620>.
- Лукашенко обвинил Зеленского в подготовке боевиков и поставках оружия в Беларусь, <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2021/08/9/7303217/>.
- Лукашенко призвал Украину „не подбрасывать боевиков” Беларуси, <https://www.dw.com/ru/лукашенко-призвал-украину-не-подбрасывать-боевиков-беларуси/a-18775540>.
- МВД сообщило о задержании брестских анархистов из международной преступной организации, https://www.tvr.by/news/obshchestvo/mvd_soobshchilo_o_zaderzhanii_brestskih_anarkhistov_iz_mezhdunarodnoy_prestupnoy_organizatsii/?sphrase_id=188035.
- Петро Порошенко. Українсько-білоруський кордон ніколи не стане кордоном війни, <https://mobile.twitter.com/poroshenko/status/888385891764494336?lang=bg>.
- Правоохранители задержали брестских анархистов из международной преступной организации, <http://www.ctv.by/novosti-bresta-i-brestskoy-oblasti/pravoohraniteli-zaderzhali-brestskih-anarhistov-iz-mezhdunarodnoy>.

Президент: Лінія Київ-Мінськ – це вісь добра, дружби й миру, <https://belarus.mfa.gov.ua/ru/news/56760-prezident-linija-kijev-minsketo-osy-dobra-druzhby-i-mira>

„Тротил протеста” – как банда Автуховича хотела взорвать страну, https://www.tvr.by/news/obshchestvo/trotil_protesta_kak_banda_avtukhovicha_khotela_vzorvat_stranu_10_02/?sphrase_id=1882242.

У Білорусі вважають, що розробка Хотиславського кар'єру не впливає на обміління Світязя, <https://www.volynnews.com/news/all/u-bilorusi-vvazhaiut-shcho-rozrobka-khotyslavskeho-karyeru-ne-vplyvaye-na/>.

Україна визнала борг перед Білоруссю, <https://www.unian.ua/economics/finance/370250-ukrajina-viznala-borg-pered-bilorusyyu.html>

Україна і Білорусь завершили демаркацію сухопутного кордону, <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/27/novyna/polityka/ukrayina-bilorus-zavershyly-demarkacziyu-suxoputnoho-kordonu>

Щодо ситуації з хасидами на українсько-білоруському кордоні, <https://www.president.gov.ua/news/shodo-situaciyi-z-hasidami-na-ukrayinsko-biloruskomu-kordoni-63661>.